

Forsoningsprocesser i Arktis

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
<i>Opgavens struktur</i>	3
Forsoning og det teoretiske felt	3
<i>Det flertydige begreb</i>	3
<i>Et moderne fænomen</i>	5
<i>Forsoningsprocessers indhold og formål</i>	6
Forsoningsprocesserne i Grønland og Canada	7
<i>Grønlands forsoningskommission</i>	7
Kritiske reaktioner	8
Status i dag	9
<i>Canadas forsoningskommission og status i dag</i>	10
En sammenligning	12
<i>Forsoning kommer på dagsordenen</i>	12
<i>Forskellige udgangspunkter</i>	13
<i>Kommissionernes formål</i>	13
<i>Den manglende historiebevidsthed</i>	14
Konklusion	15
Bibliografi	16

Indledning

Initiativet til en grønlandsk forsoningskommission blev taget med regeringsskiftet i 2013, da politikerens Aleqa Hammond blev valgt til landsstyreformand. I deres nye koalitionsaftale fremgik der i det allersidste punkt noget helt nyt i en grønlandsk kontekst. Som en naturlig del af Grønlands vej mod selvstændighed mente den nye regering med Aleqa Hammond i spidsen nu, at der var behov for at lægge afstand til kolonitiden, og med dette krævedes der, at forsoning og tilgivelse skulle finde sted. Punktet i koalitionsaftalen var kort og uden megen uddybende forklaring. En forsoningskommission blev i 2014 nedsat med opgaven at kaste lys over den negative arv fra kolonitiden og iværksætte forsoningsinitiativer. I dag spekulerer mange over, hvad forsoning i en grønlandsk kontekst handler om. Mere håndgribelige formål med hvad en forsoningsproces indebærer, og hvad den nyligt nedsatte forsoningskommissions arbejde skal bestå i fremstår stadig uklart for flere (Janussen 2014).

Forsoningsprocesser-og kommissioner er ikke nye fænomener. Nødvendiggjort af tidligere tiders voldelige konflikter, magtanvendelse eller undertrykkelse af bestemte befolkningsgrupper har der fundet forsoningsprocesser sted i flere multikulturelle lande. Overgreb på forskellige grupper har ført til splittede og traumatiserede befolkninger. Det nok mest kendte eksempel er den sydafrikanske Sandheds-og Forsoningskommission, som blev oprettet efter landets overgang fra apartheid til demokrati (Kymlicka & Bashir 2008a:1-2). Opdelingen af folk efter race og etnicitet og utallige brud på menneskerettighederne satte dybe spor i det sydafrikanske samfund. Karakteren og proportionerne af de forskellige begivenheder rundt omkring i verden, som har nødvendiggjort en senere forsoningsproces varierer dog, og man skal derfor passe på med ikke at sammenligne æbler med pærer, når man snakker forsoningsprocesser. De forekommer i vidt forskellige udgaver og med forskellige formål, som specifikt skal forstås i forhold til landenes historiske begivenheder.

For at forstå den grønlandske forsoningsproces foretager jeg derfor en mere nærliggende sammenligning af den grønlandske forsoningsproces med en anden igangværende i Arktis, nemlig den som foregår i Canada mellem den indfødte befolkning og resten af befolkningen. Indtil for få årtier siden forsøgte de canadiske myndigheder og kirker via kostskoler at tvangsassimilere den indfødte befolkning ind i majoritetens kultur, hvilket medførte utilsigtede skadelige konsekvenser. Jeg vil argumentere for at den grønlandske og canadiske forsoningsproces omhandler historiske begivenheder af en anden art end dem under apartheid. Jeg vil derfor i stedet sammenligne den grønlandske forsoningsproces med den canadiske med målet om at kunne komme

nærmere en forståelse af det særegne ved forsoning i en grønlandsk kontekst og formålet med denne. Disse indledende bemærkning leder mig frem til opgavens problemformulering, som lyder:

Ud fra en sammenligning med den canadiske forsoningsproces vil jeg diskutere, hvad der kan siges at være det særegne ved den grønlandske forsoningsproces og dens formål

Opgavens struktur

For at kunne besvare opgavens problemformulering vil jeg først redegøre for forsoning som begreb og moderne fænomen. Jeg vil beskrive hvor og hvorfor forsoningsprocesser opstår, og hvad de typisk indebærer samt sigter mod. Herefter vil jeg kort beskrive de to igangværende forsoningsprocesser i Grønland og Canada. Disse to afsnit danner grundlaget for en sammenligning af de to forsoningskommissioners baggrund, udgangspunkt og formål, med henblik på at forstå det særegne ved forsoning i en grønlandsk kontekst.

Forsoning og det teoretiske felt

Herunder følger en introduktion til forsoning som begreb og fænomen, og en placering af den grønlandske og canadiske forsoningsproces i dette teoretiske felt.

Det flertydige begreb

Hvis man slår ordet forsoning op i den danske ordbog vil man læse, at begrebet bruges om at *etablere et venskabeligt forhold til en tidligere fjende eller modstander* (Ordnet.dk u.å.). Det bruges også i sammenhænge, der ikke handler om menneskelige relationer, idet man taler om at forsones sig med *noget*, og i den samme betydning at *acceptere* eller *vænne* sig til en ny situation. Forsoning handler altså om at mægle modsætninger og bliver aktualiseret som løsningen på en *konflikt* mellem to ting eller personer.

Når man taler om forsoning kan det ske på flere niveauer. Det kan være på individplan, hvor to personer har haft en konflikt, men nu søger at komme overens med hinanden igen. Forsoning kan også være på et højere niveau, nemlig den mellem grupper i samfundet, for eksempel religiøse, etniske eller kulturelle internt i en nation. Endelig taler man om at *forsones sig med sig selv*, dvs. personligt at forlige sig med eller acceptere en omstændighed (Ordnet.dk u.å.). I

denne betydning bliver den tidligere fjende ”sig selv”, og relationen mellem forsonende parter bliver i den forstand mindre tydelig.

Afhængig af land og sprog varierer begrebets konnotationer, hvilket man må være opmærksom på. Det danske ord forsoning medfører hos mange nok associationer til dets brug indenfor kristendommen. I kristen betydning er forsoning ophævelse af et skyldbetinget modsætningsforhold mellem mennesker og Gud. En ophævelse som bl.a. sker ved anger og offergaver (Den Store Danske u.å.). Der ligger idéen om at *sonen en synd*, dvs. at bede om tilgivelse og betale aflad for ens fortidige forkerte handlinger. Det tyske *sonen* betyder også at bilægge en strid og betale erstatning (Ordnet.dk). I disse betydninger er der fokus på *synderen*. I den grønlandske forsoningsdebat er det blevet fremhævet flere gange, bl.a. til et debatmøde d. 6/11-2014 på eskimologistudiet i København med forsoningskommissionen, at det grønlandske ord for forsoning *saammaateqatigiinissaq* er vidt forskelligt fra det danske. Stammen af det grønlandske ord oversættes bedst til det danske ord *formildning* og i betydningen af at blive rolig og ikke være vred mere. Heri er altså ikke den samme umiddelbare sammenkædning af forsoning og udpegningen af en synder og erstatningsbetaling, som ligger i den kristne og tyske betydning. Det engelske *reconciliation* bygger på det latinske ord *conciliare*, der betyder *at samle* eller *bringe noget sammen* (Dictionary.com u.å.). Med præfixet ”re” indikeres der rent sprogligt, at de to parter engang var en enhed, oplevede et brud, men nu søger at samle sig igen (Stanton 2011:12). Denne sproglige bibetydning skal man være kritisk opmærksom på, idet at der for eksempel i koloniale sammenhænge ikke nødvendigvis har været en tidligere tid, hvori de forsonende parter har været en samlet enhed. Derfor skelner den canadiske jurist og forsoningsekspert Kim Stanton i sin artikel ”Canadas Truth and Reconciliation Commission: Settling the past?” mellem *transformerende* og *genoprettende* forsoningsprocesser. Forsoning mellem parter, der ikke før har været samlet kræver en *transformationsproces*, dvs. at forholdet skal ændres på en grundlæggende vis. Forsoning mellem parter, der tidligere har været samlet, skal igennem en *genopretningsproces* for at få genetableret forholdet til en tidligere tilstand (Stanton 2011:12).

Forsoningsprocesser i verden

Igennem historien har der været et væld af politisk iværksatte forsoningsprocesser rundt omkring i verden. Normalt opstår de i kølvandet på historiske overgreb af voldsom og systematisk karakter, som har været med til at splitte samfund ad. Tit har ofrene været minoritetsgrupper, og ofte sættes forsoning på dagsordenen i forbindelse med regimeskift, hvor en nytilkommet regeringsmagt

ønsker at skabe et mere retfærdigt samfund end det tidligere (Kymlicka & Bashir 2008a:3 og Hirsch 2012:1). I mange tilfælde indledes retssager mod tidligere skadevoldere, i en proces der betegnes som *transitional justice*. Et af de mest kendte herpå er vel efter Nürnbergprocessen efter anden verdenskrig, hvor nazister blev retsforfulgt pga. overgrebene på jøderne. Denne form for retgang mod gerningsmænd af fortidige forfærdeligheder er set i et væld af lande, der har oplevet politisk og etnisk vold eller folkemord (Hirsch 2012:1).

Et moderne fænomen

En stor del af forsoningslitteraturen er baseret på voldsomme overgreb og konflikter, hvorfor emnet ofte vækker konnotationer til død og vold af massiv skala (Hirsch 2012:1). Grundene til at der opstår behov for en forsoningsproces varierer dog ligesom karakteren af overgreb, man ønsker at forsone sig med, varierer i type og omfang.

Et klassisk eksempel på en anden form for overgreb er dem, hvor en minoritet – for eksempel et koloniseret lands indfødte befolkning – har oplevet politisk, religiøs eller kulturel undertrykkelse af den dominerende majoritetskultur. Denne form for undertrykkelse er i højere grad et *mentalt* overgreb, hvor ting som sprog og religion behandles mindreværdigt. Et kendt eksempel i denne genre er Australien, hvor australske aboriginals med tvang blev fjernet fra deres familier for at blive opfostret i hvide plejefamilier – den såkaldte *stjalne generation* (Mookherjee 2009:245). Her er der tale om en proces der indebærer en form for ulige behandling, idet at minoriteter i større eller mindre grad tvinges til at assimilere sig majoritetens kultur. Ved forsoningsprocesser af denne karakter er det ofte først i en senere tids efterrefleksion, at man begynder at anerkende de tidligere politiske handlinger som skadelige overgreb. De daværende politiske valg blev ikke truffet med tanken om at skade eller dræbe bestemte folk, hvorfor man kan betegne disse overgreb eller begivenheder som mildere. Man skal dog selvfølgelig ikke skal underkende deres skadelige effekt. I modsætning til den hårdere form for overgreb iværksættes forsoningsprocesser efter denne type begivenheder ofte af regeringer i etablerede demokratier, som ønsker at legitimere sig som et moderne deliberativt demokrati ved at tage hensyn til deres minoriteter og arven fra fortiden (Andersen 2013:13), og ikke i forbindelse med et nyt regimeskift (Kymlicka & Bashir 2008a:3). Et eksempel herpå kan siges at være de to forsoningsprocesser i Grønland og Canada, som begge er opstået i stabile demokratier og ikke efter et regimeskift. De opstår pga. hvad forsoningseksperterne Will Kymlicka og Bashir Bashir kalder *the politics of difference*: en politisk retning som mange vestlige demokratier begyndte at følge fra 1960'erne, hvor man begyndte at få øjnene op for hvor forskelsblind og marginaliserende demokrati som samfundsmodel egentlig kan være overfor

minoriteter. Som svar herpå udvikledes modeller for mere inkluderende og deliberative demokratier (Kymlicka & Bashir 2008a:2). Initiativerne til forsoningsprocesser kan dermed også forstås som staters forsøg på at legitimere sig selv. Nogen vil hævde, at forsoning med fortiden i dag anno 2014 ses som en forudsætning for *blive* et deliberativt legitimt demokrati, og ikke som et resultat af, at et land allerede er det (Kymlicka & Bashir 2008a:2). Dette er måske grunden til at flere og flere lande siden 1990'erne er begyndt at tage fortidens politiske beslutninger op til revision, og give undskyldninger og kompensation af forskellig art til ofre for historiske overgreb (Mookherjee et al. 2009:1).

Forsoningsprocessers indhold og formål

Hvad indebærer en typisk forsoningsproces så? Det varierer selvfølgelig. Ikke alle indeholder retssager mod gerningsmænd fra fortiden. *Transitional justice* handler om mere end juridisk retfærdighed, da det er bredt anerkendt, at konflikter ikke altid blot løses blot ved at straffe folk. Uddeling af ansvar ift. specifikke begivenheder kan være godt, men ting som gensidig anerkendelse, rehabilitering og reintegration spiller en stadig større rolle i processen om at opnå forsoning og retfærdighed (Andersen 2013:28). Dette kan for eksempel opnås ved økonomisk kompensation til ofrene, men også symbolsk kompensation i form af officielle *undskyldninger*, indførslen af mindesmærker og mindedage, oprettelsen af museer-og monumenter og ved at give garantier om, at fortidens fejl ikke gentages i fremtiden (Andersen 2013:2).

Oprettelsen af sandheds- og forsoningskommissioner kan ses som et alternativ til de klassiske juridiske forsoningstiltag. Nogle sandheds-og forsoningskommissioner har mandat til at "nævne navne" og udpege specifikke historiske skadevoldere, hvor den mest kendte i denne kategori er Sydafrikas kommission efter apartheid. Denne type kommissioners arbejde er ofte udfordrende, idet der ikke altid er en entydig relation mellem ét offer og én gerningsmand (Hirsch 2012:2). Flere kommissioner – som den grønlandske og canadiske – har ikke til opgave placere ansvar på bestemte personer (Stanton 2011:12). For disse to er det primært *offeret*, som er i fokus, og at beskrive de strukturer i samfundet, der har ført til skade. Disse former for kommissioner har som regel det primære formål at kulegrave fortiden og lave udredninger om disse begivenheder for bl.a. at skabe en større forståelse af og opmærksomhed på historien og dens indflydelse på nutiden. Dette sker bl.a. ved at indsamle dokumentation i forskellige former, herunder vidneudsagn fra ofrene.

Kommissionsarbejdet resulterer normalt med anbefalinger til landets regering om hvilke forsoningsinitiativer, der bør tages for at skabe social harmoni i et samfund (Hirsch 2011:1).

Tiltag, der skal få den splittede befolkning til at finde sammen om det, de er fælles om og bevare respekten for hinanden på trods af uenigheder (Hirsch 2011:2).

Forsoningsprocesserne i Grønland og Canada

Grønlands forsoningskommission

Initiativet til en grønlandsk forsoningsproces blev taget af den Siumut-ledede regerings koalitionsaftale i 2013, hvori sidste punkt lød: *For at lægge afstand til koloniseringen af vort land, er det nødvendigt at der finder forsoning og tilgivelser sted. Der udarbejdes en handlingsplan for dette.* En forsoningskommission skulle oprettes, og der blev i 2014 produceret et kommissorium, som indeholdt en uddybning af kommissionens formål og konkrete arbejdsproces – to ting som stod uklart for de fleste iagttagere på daværende tidspunkt.

I indledningen til kommissoriet forklares det, hvordan Grønland er påvirket af en kolonial form for tankegang, som man skal gøre op med. Forsoningsprocessen er ment som et initiativ, der skal skabe større bevidsthed om grønlændernes eget udgangspunkt og større forståelse borgerne imellem (Naalaakkersuisut 2014a). Ligeledes beskrives nødvendigheden af, at der i samfundet skal herske respekt for borgernes forskellige erindringer og opfattelser af begivenheder, de historiske begivenheder og beslutninger gennem tiden. Kommissionens arbejdsopgaver består i at igangsætte aktiviteter, der skal afdække kultur-og samfundsmæssige udfordringer i samfundet der afstedkommer spændingsforhold, som følge af den koloniale arv (Naalaakkersuisut 2014a). Den skal planlægge forskellige projekter, herunder offentlige, inddragende arrangementer. Kommissionen arbejder med to indfaldsvinkler, idet man både vil se på interne sociologiske problemstillinger men også på historisk udvikling og kulturel interaktion i Grønland samt mellem Grønland og Danmark. Målet for kommissionen bliver yderligere beskrevet til at skabe dialog omkring den socio-historiske udvikling i Grønland og at tage ved lære af egne tidligere handlingers konsekvenser. Kommissionen har fået et 4-årigt mandat og slutter sit arbejde i 2017. Arbejdet skal resultere i en betænkning med anbefalinger til den grønlandske regering og det fremtidige forsoningsarbejde. Kommissionen består af historiker Jens Heinrich, skolelærer/pædagog Ida Mathiassen, socialantropolog Aviâja Egede Lyng, etnograf Klaus Georg Hansen og antropolog samt æresmedlem Karla Williamson (Naalakkersuisut 2014b).

Kommissoriet nævner ikke specifikke emner, der skal fokuseres på. Den foreløbige debat har dog kommet med eksempler på forhold, som kunne undersøges. Den grønlandske

forsoningskommission nævnte selv til debatmødet på eskimologi eksempler på emner, som kræver historisk nuancering og forsoning: 1) tvangsforflyttelsen af Thule-boerne ved anlæggelsen af Thule Air Base i 1953, 2) Sagen om de juridisk faderløse, 3) Lukningen af minebyen Qullissat af myndighederne i 1972, 4) Adoptioner til Danmark i 1950'erne og 60'erne. Siden 2010 er der flere betændte sager i den dansk-grønlandsk historie, som er kommet i fokus og som formentligt har medvirket til kommissionens oprettelse. Som eksempel herpå kan nævnes sagen om hvordan grønlandske indsatte fangere befinder sig i danske fængsler på ubestemt tid. Filmen *Eksperimentet* fra 2010 satte også fokus på hvordan man i forbindelse med udviklingen af Grønland i 1950'erne tvangsdeporterede grønlandske børn til danske plejefamilier i 1950-60'erne. Noget som skete i forbindelse med intensivering af dansk sprogundervisning, kendt som danificeringen af Grønland (Rottbøll 2010, Bryld 1998 og Olsen 2005:72-79).

Før 2014 var det opfattelsen hos mange, at forsoningskommissionen skulle ske med dansk samarbejde. Danmark blev spurgt om man ville deltage, men afviste. Dette kan bl.a. skyldes frygt for medfølgende kompensationskrav, som set i mange andre forsoningsprocesser, herunder den canadiske, som jeg beskriver senere (For en yderligere diskussion af Danmarks forbeholdenhed i at tage kolonitiden op til revision, se kap. 5 og 6 i Andersen 2013).

Kritiske reaktioner

Der har været stærk kritik af kommissionen og hvad den egentligt skulle tjene for. Idéen om en forsoning mellem Danmark og Grønland er blevet kaldt absurd og pinagtig. Kritikken fra historikere og lektor på Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet) Thorkild Kjærgård går bl.a. på, at Grønland gennem tiderne er blevet handlet som en ligeværdig del af det danske rige, og at man derfor slet ikke kan snakke om forsoningsbehov på samme måde som i fx Sydafrika (Rasmussen 2014b). Andre mener modsat at pinligheden ligger i, at Danmark ikke selv har taget initiativ til kommissionen, endsiige afvist at deltage (Agger 2013). Selv er kommissionens medlemmer opmærksomme på de uheldige konnotationer som historiker Jens Heinrich kalder dem, til eksempelvis apartheid. Kommissionen udtrykte på debatmødet på eskimologi, at den er opmærksom på, at en grønlandsk forsoningskommission er i den lette ende, da den ikke kommer til at arbejde med nær så bastante problemstillinger, som set i andre lande. Et af kommissionsmedlemmerne forklarede, hvordan det i virkeligheden kunne være ligegyldigt, hvad kommissionen hedder. Der blev med en humoristisk tone foreslået, at et mere passende navn kunne være "forligelseskommissionen", eftersom det måske passede bedre til den grønlandske forståelse af ordet. Flere andre har været ude og kritisere netop navnet på kommissionen netop fordi det

vækker antydninger af skyld og skam (Sørensen 2014). Dette er forekommet selvom bl.a. Aleqa Hammond har afvist, at forsoningsarbejdet handler om at finde skyldige og udpege syndere (Rasmussen 2014a).

Politiker Søren Espersen fra Dansk Folkeparti har også kritiseret kommissionen, bl.a. med argumentationen om at man aldrig skal bedømme historien med nutidens øjne (Rottbøll 2010). Også fra grønlandsk side er der rejst kritik fra bl.a. forhenværende formand for Inatsisartut Josef Motzfeldt, der bl.a. har argumenteret, at Grønland mangler selvværd og ikke forsoning. Han mener, at Grønland i stedet burde bruge de 9 millioner kroner, som kommissionen koster, til udvikling af kultur-og kunstprojekter, der kan fremme den grønlandske selvværdsfølelse (Motzfeldt 2014).

Status i dag

Kommissionen er efter det danske nej til deltagelse gået over til at handle om forsoning *med sig selv* i Grønland. Dette blev især tydeligt med Aleqa Hammonds nytårstale ved indgangen til 2014, hvor hun sagde:

”Forsoning er derfor det næste naturlige skridt. Forsoning med fortiden, med begivenhederne og forholdene imellem befolkningsgrupperne og med os selv. Vi må nu sætte os selv i centrum i vort eget land, og tage de næste skridt som folk. Så endnu flere borgere selv kan tage magten over deres eget liv og bidrage positivt til vort samfund” (Hammond 2014).

Hun har også i flere sammenhænge efter det danske nej været ude og sige, at forsoning ikke handler om Danmark (Rasmussen 2014a). Selvom det for Grønland handler om forsoning med sig selv og ikke med Danmark, så beskriver kommissionen stadig målet, som at være forsoning med historien og den koloniale baggrund. Til debattmødet på eskimologi nævner Jens Heinrich dog, at man godt kunne forestille sig initiativer til forsoningsarbejde mellem grønlandske og danske organisationer/institutter – dvs. *udenom* myndighederne. Jens Heinrich beskriver målet til at være tilegnelsen af historiebevidsthed internt i Grønland, hvilket han mener mangler (Heinrich 2014). Også Aleqa Hammond har påpeget denne mangel, og udtaler i en artikel i Sermitsiaq i 2014: *”I virkeligheden handler det [forsoning] måske mest om at bekæmpe historieløshed”* (Rasmussen 2014a).

Kommissionen er pr. december 2014 stadig ved at definere sit arbejde, og rejser rundt i Grønland for at få input fra befolkningen, idet den ønsker at lade befolkningen bestemme, hvad der skal på forsoningsdagsordenen. Nyest er ønsket fra østgrønlandsk side om at forsone sig med Vestgrønland, da Østgrønland føler sig ulige behandlet og umyndiggjort af vestgrønlændere (Naalakkarsuisut 2014c). Relationen mellem Nuuk og resten af Grønland er bragt op. Også

splittelsen mellem de forskellige sproggrupper - dvs. de dansktalende, grønlandsktalende og dansk/grønlandstalende – er blevet nævnt. Disse eksempler tydeliggør de mange forskellige emner, som om muligt kunne blive aktuelle i kommissionens videre arbejde, da dets indhold stadig er åbent for debat.

Canadas forsoningskommission og status i dag

Et andet sted i Arktis, nemlig i Canada, foregår der pt. også en forsoningsproces. I perioden ca. 1870-1996 blev ca. 150.000 canadiske indfødte indianere og inuitter tvangsfjernet fra deres familie og sat i kostskoler. Her var målet at assimilere dem ind i den canadiske majoritets kultur-og religion eller som man sagde: ”*to kill the Indian in the child*” (Stanton 2011:8). Kostskolerne var drevet af regeringen og Canadas forskellige kirker og foregik over en godt 100-årig periode. På skolerne blev børnene ofte forbudt at tale deres eget sprog og dyrke deres oprindelige religion og kultur, i et fremmede miljø adskilt fra deres forældre og familie (Truth and Reconciliation Commission of Canada 2012:1). Ofte boede eleverne under kummerlige forhold og fik utilstrækkelig kost og tøj. Flere børn forsvandt og blev aldrig fundet, enten fordi de løb væk eller døde (ibid: 17). Mange har berettet om følelsesmæssig, psykisk og seksuelt misbrug i deres tid på kostskolerne, og om hvordan deres kultur og religion blev undertrykt med enormt skadelige virkninger til følge – både for dem selv og deres efterkommere i dag. Den manglende kontakt til egne forældre menes desuden at have ført til, at børnene ikke lærte om opdragelse, hvilket har videreført mange af de sociale problemer til kostskoleelevernes børn i dag.

Fra midten af 1990’erne begyndte mange tidligere kostskoleelever at forlange kompensation for den skade de havde lidt under kostskoleopholdene, og man krævede at den canadiske stat anerkendte de traumatiserende konsekvenser som disse ophold havde haft for mange. Efter flere års pres fra organisationen for indfødte folk i Canada *Assembly of First Nations* og adskillige gruppesøgsmål mod regeringen og kirkerne nåede man til enighed om en løsning med ”The Indian Residential Schools Settlement Agreement” i 2007. Heri blev man enige om at kompensere de tidligere elever for de fysiske og psykiske skader forårsaget af kostskoleopholdene og iværksætte forsoningsinitiativer. Med aftalen blev den canadiske ”Truth and Reconciliation Commission” (TRC) også oprettet med det formål at facilitere og guide en forsoningsproces. Kommissionsarbejdet skulle løbe i 5 år og fik et budget på 60 mio. canadiske dollars. (ibid:1). Processen skulle derfor egentligt være afsluttet i år (2014), men man har besluttet at forlænge den et år for at kunne færdiggøre sin slutrapport.

Kommissionens overordnede mission var og er at afdække den fulde sandhed om Canadas kostskolesystem, og at identificere veje til forsoning for de overlevende og resten af den canadiske befolkning. Dette med sigtet om at skabe respekt ”for det fjernede barn, og den efterladte forældre”. Visionen er at skabe et fornyet inkluderende og respektfuldt Canada (ibid:2). Man har både fokus på forsoning internt i de oprindelige folks familier samt på at forsoner forholdet mellem oprindelige-og ikke-oprindelige folk. Kommissionens mandat gik på flere ting, bl.a. indsamlingen af vidneudsagn som beskrives vigtigt for kostskoleeleverne i processen om at genskabe deres værdighed og identitet. (ibid:12)

I 2008 trådte den canadiske premierminister Stephen Harper frem og gav en officiel undskyldning på vegne af den canadiske regering og Canada som nation. I talen beskrev han den godt 100-årige periode som et trist kapitel i landets historie og anerkendte den skadelige virkning som kostskoleopholdene havde haft for mange. I talen erkendte han regeringens ansvar og medvirken til at have skabt sociale problemer hos mange oprindelige folk, som stadig påvirker mange. Han beklagede at kostskolerne baserede sig på ideen om, at oprindelige folks sprog og kultur var mindreværdige, og beklagede at undskyldningen ikke var kommet tidligere. Undskyldningen er dog ikke den første, som er blevet givet til de tidligere kostskolelever. En tidligere kommission ”Royal Commission on Aboriginal Peoples”(RCAP) udgav i 1996 en rapport med anbefalinger til forsoningsinitiativer. Efter rapportens udgivelse beklagede en minister officielt regeringens rolle i kostskolesystemet, men mange så ikke denne anerkendelse som nok. Anbefalingerne fra RCAP’s rapport blev ikke efterfulgt af tilstrækkelig handling i manges øjne, hvilket førte til en del kritik af regeringen og førte til de senere gruppesøgsmål.

I 2012 udgav TRC en statusrapport beskrivende kommissionens aktiviteter siden den officielle undskyldning. Kommissionen har besøgt hundredevis af småsamfund, og talt på flere hundrede konferencer afholdt af universiteter, regeringer og kirker og andre organisationer. I rapporten fremlagde kommissionen 20 anbefalinger til regeringen ift. forsoningsprocessen. Blandt disse var rådene om mere uddannelse om kostskolerne i canadisk historie, at støtte projekter der fremmer traditionel kulturarv, at oprette sundhedscentre for folk med traumer og sorg, og at sprede Harpers undskyldning ud til alle befolkningens skoler. Rapporten konkluderer at kostskolerne var overgreb på oprindelige folk, deres familier, deres samfund og kultur og har til stadighed har sine effekter for de overlevende.

En sammenligning

Jeg har nu givet en introduktion til forsoning som begreb og fænomen og placeret Grønland og Canada i det teoretiske felt. Jeg har givet eksempler på forsoningsprocesser, beskrevet hvorfor et forsoningsbehov typisk opstår og hvad forsoningsprocesser typisk indeholder. Herefter har jeg redegjort for de to forsoningsdebatter-og processer i Canada og Grønland. Dette leder mig nu over i en sammenligning af de to med henblik på at kunne finde frem til det særegne ved den grønlandske forsoningsproces. Selvom begge kommissioner er aktive og igangværende skal det pointeres, at de er vidt forskellige steder i deres proces. Den grønlandske forsoningskommission er i sin spæde start, da den endnu ikke har lavet en statusrapport. Det canadiske kommissionsarbejde er derimod i sin sidste fase, idet den pt. arbejder på sin slutrapport.

Forsoning kommer på dagsordenen

Et væsentligt forhold hvorved de to forsoningsprocesser adskiller sig er forløbet op til kommissionernes oprettelse. I Canada havde RCAP allerede i 1990'erne udarbejdet anbefalinger til regeringen om forskellige initiativer. Disse anbefalinger går på mange måder igen i den nuværende kommissions rapport fra 2012, men som først efter 10 års diskussioner, gruppesøgsmål mod regeringen og forhandlinger parterne imellem har ført til handling fra den canadiske regerings side. Da parterne blev enige om The Settlement Agreement i 2006 havde 14.903 tidligere kostskoleelever krævet erstatning fra regeringen, hvoraf kun 2.805 af sagerne var blevet behandlet. Resultatet af disse var en økonomisk kompensation i en samlet størrelsesorden på 110 mio. \$ (Stanton 2011:3-4). Det enorme juridiske pres mod den canadiske regering har været en direkte årsag til The Settlement Agreement og heri oprettelsen af den canadiske sandheds-og forsoningskommission (Stanton 2011:3). Oprettelsen af den grønlandske forsoningskommission skete ikke på samme baggrund. Ifølge forsoningskommissionen på debatmødet på eskimologi blev initiativet primært foranlediget af Aleqa Hammond. Det er dog muligt, at der har været tale om et mindre folkeligt pres op til kommissionens oprettelse med afsløringerne i 2010 af flere betændte kapitler i dansk-grønlandsk kolonihistorie (Rottbøll 2010). Den offentlige debat omkring disse emner har sandsynligvis været medvirkende til at inspirere Hammonds koalition og legitimere initiativet til oprettelsen af kommission. Der har dog ikke på noget tidspunkt været meldt offentligt ud, at forsoningskommissionens arbejde skulle være en del af en proces, der også sigtede mod økonomisk kompensation.

Forskellige udgangspunkter

En anden forskel er de to kommissioners kommissorier. Det canadiske kommissorium er meget konkret, idet det tydeligt beskriver kommissionens opgave om at afdække historien om *kostskolesystemet* og dets arv i nutidens Canada. Modsat er det grønlandske kommissorium mere åbent og sigter mod at undersøge kultur-og samfundsmæssige udfordringer, der som følge af den koloniale arv skaber spændingsforhold i det grønlandske samfund, men det lægger sig ikke fast på ét specifikt emne, der skal undersøges. Kommissionen arbejder på en helt anden måde end den canadiske, fordi den i højere grad først skal til at beslutte sig om sine fokusområder *i løbet* af dens arbejde. På debatmødet på eskimologi fortalte kommissionen, hvordan den stadig er ved at definere sit arbejde. Man ønsker i Grønland at inddrage borgerne i beslutningen om hvilke emner, der skal tages op. Konkrete sager er dog ikke besluttet på forhånd som i det canadiske tilfælde. Det grønlandske kommissorium har et meget bredere felt, der skal undersøges. I Canada arbejder man med én konkret sag, og i Grønland med et åbent felt af problemstillinger. Dette gør selvsagt udgangspunkterne for de to kommissioner helt forskellige. Det skal dog siges, at den canadiske kommission har et helt andet materialegrundlag, da RCAP's arbejde i 1990'erne har lavet et stort forarbejde, som den nuværende kommission kan trække på. En kommissions arbejde er vel netop også at klarlægge, hvad der reelt set er af problemer, hvis formålet med en forsoningsproces er at finde ud af dette.

Kommissionernes formål

En væsentlig forskel mellem de to kommissioners arbejde kan man argumentere for ligger i deres formål. Selvom begge kommissioner arbejder med at nuancere og revurdere historien, så gøres det i forskellige øjemed. Jens Heinrich argumentere i en artikel i Jyllandsposten, før hans udnævnelse til kommissionsmedlem, hvordan kommissionsarbejdet skal forstås som en del af den *nationbuilding*, Grønland er i gang med. Dvs. den proces hvori Grønland bliver en mere og mere selvstændig og selvåren nation med sin egen nationale identitet. For at opnå dette mål skal et land *selv* skrive sin egen historie – den kan ikke skrives af andre, argumenterer Heinrich for. Han beskriver hvordan kommissionen giver en oplagt mulighed for Grønland til at ”*udfordre retten til at definere historien*” (Heinrich 2014). Forsoning hænger i den forstand sammen med et voksende grønlandsk ønske om at gøre tingene selv. Ønsket om selvstændighed kan ses som et opgør med grønlandsk passivitet overfor dansk paternalisme. Et opgør med at Danmark skal fortælle en hvordan tingene var, er og skal blive. Et opgør med sig selv og ens indstilling til sit lands udvikling og historie. Den canadiske kommission udfordrer også definitionen af historien, men det gøres ikke på samme måde

med sigtet om at skabe et fundament til selvstændighed, hvilket man kan hævde er tilfældet med den grønlandske kommissions arbejde. Det er ikke det deres kamp går ud på. Som diskuteret tidligere opstod den canadiske forsoningskommission i høj grad som følge af et juridisk-økonomisk pres mod regeringen. De indfødte indianere og inuitter i Canada har ikke nogen erklærede visioner om at oprette en selvstændig stat. Den canadiske kommissionsarbejde kan også tolkes som andet end blot at tjene økonomiske formål. En ligeså vigtig faktor kunne være legitimere sig som et moderne vestligt demokrati, der tager hensyn til sine minoriteter og som tager ansvar for fortidige handlinger.

Den manglende historiebevidsthed

Skabelsen af en historiebevidsthed og uddannelse af landenes befolkningsgrupper kan betragtes som et kernemål for begge landes kommissioner. Heri ligger ikke nødvendigvis, at man i undersøgelse forventer at opdage nye historiske kendsgerninger. Det handler ofte snarere om at skabe debat og anerkendelse om den allerede kendte historie. Som Stanton skriver om den canadiske kommissions arbejde:

”As with other truth commissions, it is not that the TRC is likely to expose facts that were previously unknown; rather, it will “make an indispensable contribution in acknowledging these facts” (Stanton 2011:7)

Men hvem er det som skal lære historien at kende og anerkende den i Canada og Grønland? I Canada har der længe været enighed blandt den indfødte befolkning om skaden forårsaget af kostskolesystemet. Sådan står det ikke til med resten af befolkningen, som Stanton skriver:

”Consensus that residential school experience was injurious in itself, not just in instances of physical and sexual abuse, is shared by only a small proportion of Canadian citizens, in contrast to the view of most First Nations, Inuit and Métis people. There are significant gaps between the knowledge and understanding of the IRS system that many non-Indigenous people may be expected to have as compared to that of many Indigenous people” (Stanton 2011:7)

I Canada er der en stor ignorance blandt majoriteten– dvs. den ikke-indfødte del af befolkning – om kostskolesystemets historie (Stanton 2011:6). Udfordringen for kommissionen består i at skabe

historiebevidsthed om kostskolesystemet hos denne befolkningsgruppe (Truth and Reconciliation Commission of Canada 2012:9). I Grønlands tilfælde har kritikken derimod bl.a. gået på, at der eksisterer en generelt manglende historiebevidsthed i hele samfundet. Der er bl.a. blevet påpeget at grønlandske unge ikke kender historien om udviklingen i Grønland i 1950-60'erne (Rottbøll 2010). Hammond sammenkæder i sin nytårstale 2013/2014 også den manglende viden om egen historie med de mange tabuer, der findes i landet (Hammond 2014). En forsoningsproces kan være med til at bryde disse tabuer, og åbne op for en debat internt i Grønland om landets egen historie. Hvor det i Canada primært kan siges at handle om at uddanne den ikke-indfødte del af befolkningen om historien, så handler det i Grønland om, at man på et generelt niveau lærer sin historie som samfund at kende.

Jf. kritikken af forsoningskommissionen fra flere grønlændere lader der til at være en større splittelse i Grønland om hvorvidt en forsoningskommission overhovedet er berettiget. En splittelse der ikke synes at være blandt indfødte i Canada, idet den canadiske kommissions oprettelse jo i høj grad skete efter pres fra den indfødte befolkning.

Konklusion

I min opgave har jeg fundet frem til at forsoningsprocessen i Grønland er særegen ift. den canadiske, idet at forsoningskommissionens oprettelse ikke, som i Canada, er en konsekvens af et langvarigt folkeligt og juridisk-økonomisk pres, men snarere som et politisk iværksat initiativ. Forsoningsprocessen er heller ikke sket i forbindelse med et regime-skifte, som ofte set andre steder i verden. Specielt er også hvor åbent for fortolkning kommissoriet er, og at feltet af emner, man ønsker at diskutere og forsones sig med, potentielt er utrolig bredt. Forsoningskommissionernes arbejde kan ses som en del af Grønlands nationbuilding, og som en instrument til at skabe bevidsthed i befolkningen om sin egen historie. Det særegne ift. Canada er at det i Grønland lader til at være den brede befolkning som mangler historisk bevidsthed og anerkendelse heraf, og ikke kun en anden befolkningsgruppe som i Canada.

Bibliografi

Agger, Niels Peter (2013): Undskyld Grønland. *Information* 30.12-2013.

Hentet 3.1.2015 fra <http://www.information.dk/483330>

Andersen, Astrid Nonbo (2013): *Islands of regret* (Ph.d.-afhandling)

Bryld, Tine (1998). *I den bedste mening*. Nuuk: Atuakkiorfik. (pp. 8-21)

Den Store Danske: Forsoning. *Den store danske: Gyldendals åbne encyklopædi*. Hentet 4.1.2015 fra http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Dogmatik/forsoning

Dictionary.com: reconcile. Hentet 4.5.2015 fra <http://dictionary.reference.com/browse/reconciliate>

Hammond, Aleqa (2014). Nytårstale 2014.

Heinrich, Jens (2014): Forsoning i den grønlandske optik. Kronik. *Jyllandsposten*, 22.05.14.

Hirsch, Alexander Keller (ed.) (2012): Introduction . *Theorizing post-conflict reconciliation*. Routledge 2012.

Janussen, Jakob (2014): Svært at gennemskue meningen. *Sermitsiaq*. Nr. 9, 2014.

Kymlicka and Bashir (eds.) (2008a): Introduction: Struggles for inclusion and reconciliation in Modern societies. *The politics of reconciliation in multicultural society*. Oxford 2008.

Mookherjee, Nayanika et al (eds.) (2009): The Ethics of Apology. A Set of Commentaries. *Critique of Anthropology*. pp. 346-366.

Motzfeldt, Josef (2014): Grønland mangler selvværd, ikke forsoningskommissioner. *Information*. 24.2.2014. Hentet 3.1.2014 fra <http://www.information.dk/489055>

Naalakkersuisut (2014a).: Kommissorium for Forsoningskommissionen i Grønland

Naalakkersuisut (2014b).: Kommissionsmedlemmer

Naalakkersuisut (2014c): Behov for forsoning mellem øst og vest. Naalakkersuisut.gl. 16.10.2014. Hentet 3.1.2015 fra <http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2014/10/161014-Behov-for-forsoning-mellem-oest-og-vest>

Olsen, Tupaarnaq Rosing (2005). *I skyggen af kajakerne. Grønlands politiske historie 1939-79*. Nuuk: Forlaget Atuagkat

Ordnet.dk: Forsoning. *Den danske ordbog*. Hentet 4.1.2015 <http://ordnet.dk>

Rasmussen, Inge S. (2014a). Aleqa: Det handler ikke om at finde en syndebuk. *Sermitsiaq*, nr. 9, p. 14-15.

Rasmussen, Inge S. (2014b). Historiker: Forsoningskommissionen er en absurd idé. *Sermitsiaq*, nr. 9, p. 12-13.

Rottbøll, Emil (2010). Grønland opfordrer til undersøgelse. *Information*. 8.9.2010. Hentet 3.1.2015 fra <http://www.information.dk/244157>

Stanton, Kim (2011): Canada's truth and reconciliation Commission: Settling the past? *The International Indigenous Policy Journal, Volume 2/Issue 3*.

Sørensen, Helle Nørrelund (2014): Gør forsoningskommission til fællesskabskommission. *KNR* 12.11.2014. Hentet 3.1.2015 fra: <http://knr.gl/da/nyheder/gør-forsoningskommission-til-fællesskabskommission>

Truth and Reconciliation Commission of Canada (2012). *Interim Report*.